

KNIHY A JEJICH LIDÉ

ČTENÁŘSKÉ ŽIVOTOPISY

Jiří Trávniček /ed./

Antonín Bajaja

Dana Blatná

Petr Bouda

Václav Burian

Jaroslav Císař

Hana Hanáčková

Markéta Hejkalová

Ondřej Horák

Michal Jareš

Dana Kalinová

Jan Kanzelsberger

Eva Katrušáková

Jan Keller

J. H. Krchovský

Ladislav Kurka

Martin Machovec

Jaroslav Med

Věra Menclová

Simona Monyová

Jan Novák

Pavel Kryštof Novák

Ivo Odehnal

Jiří Padevět

Aleš Palán

Jiří Pelán

Tomáš Řehák

Jiří Říha

Helena Stachová

Jovanka Šotolová

František Štorm

Filip Tomáš

Petr Voit

Josef Žák

Jiří Trávníček /ed./

KNIHY A JEJICH LIDÉ

ČTENÁŘSKÉ ŽIVOTOPISY

Brno 2015

Editor © Jiří Trávníček, 2013

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2013, 2015 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-7491-304-4 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7491-305-1 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7491-307-5 (Formát MobiPocket)

Antonín Bajaja	spisovatelé
Dana Blatná	překladaelé
Petr Bouda	knihovníci
Václav Burian	knihkupci
Jaroslav Císar	editoři
Hana Hanáčková	literární vědci
Markéta Hejkalová	nakladatelé
Ondřej Horák	propagátoři
Michal Jareš	aj.
Dana Kalinová	
Jan Kanzelsberger	
Eva Katrušáková	
Jan Keller	
J. H. Krchovský	
Ladislav Kurka	
Martin Machovec	
Jaroslav Med	
Věra Menclová	
Simona Monyová	
Jan Novák	
Pavel Kryštof Novák	
Ivo Odehnal	
Jiří Padevět	
Aleš Palán	
Jiří Pelán	
Tomáš Řehák	
Jiří Říha	
Helena Stachová	
Jovanka Šotolová	
František Štorm	
Filip Tomáš	
Petr Voit	
Josef Žák	

Na úvod

Tento soubor by chtěl být poctou čtení, tj. aktivitě, dovednosti, kulturní technice, kompetenci, civilizační nezbytnosti, vášni, o níž se už nějaký čas soudí, že upadá, vytrácí se, stagnuje, je vytěšňována jinými činnostmi. Je to pocta nepřímá, protože zprostředkovaná přes třicet tři osobních biografií lidí, kteří se čtením nějak osudově souznějí: profesně se mu snaží na mnoha frontách pomáhat, rozšiřovat jeho pole, eventuálně svým úsilím obohacují čtenářské pole jiných. V souboru najdeme spisovatele, nakladatele, editory, knihkupce, překladatele, knihovníky, literární vědce... ale také jednoho typografa, knihovědce, zakladatelku nadace podporující čtení dětem, literární agentku, člověka, jenž se na několika místech snažil sloužit knize — jako ministerský úředník a redaktor časopisu věnovaného světu knih, ředitelku našeho největšího knižního veletrhu. Zkrátka: sešla se nám tu taková literárně-knižně-čtenářská ekumena. V mnoha případech jde o lidi, které lze těžko profesně zařadit; oblasti jejich působení jsou totiž mnohé. Natreťme na spisovatelku, která je zároveň nakladatelkou, k tomu ještě překladatelkou a organizátorkou knižních veletrhů. Je tu i novinář, nakladatel, básník a překladatel v jedné osobě; dále třeba čtyřjediný redaktor-editor-básník-literární vědec atd. Vedle hvězd současného českého literárního nebe jsou tu například puncovaní akademici, renomovaní překladatelé, zdatní řemeslní fachmani knižní branže, ale také lidé širším kruhům

neznámí. Nejmladšímu narátorovi bylo v době nahrávání třicet čtyři, nejstaršímu osmdesát let.

Všichni narátoři byli podrobeni biografické osnově, konkrétně osnově *čtenářské biografie*. A protože jde vesměs o lidi, kteří už mnohého dosáhli, jsou u veřejnosti známí, vykonávají svou profesi, za níž jsou ceněni, tak ve výsledku nemohlo vzniknout nic jiného než *biografie čtenářsko-profesní*. Bylo by totiž dost podivné povídat si s jedním z nejznámějších současných českých básníků a nedotknout se jeho tvorby, včetně zkušenosti s nakladateli a veřejnými čteními. A zcela nepřipadně by vypadal čtenářský životopis té, jež založila Noc s Andersem, kdyby na tohle nedošla řeč — proč vznikla, jak funguje, s jakým ohlasem. Dříve však, než se stačili stát spisovateli, nakladateli, řediteli knihoven, majiteli knihkupeckých sítí atd., byli nějakou dobu čtenáři. Ne že by jimi snad poté být přestali, ale někde se jejich angažmá pro knihu a čtení muselo zrodit; někdo je k nim musel přivést; nemohlo k tomu přece dojít nějakým iracionálně-mystickým samozáženem.

Jak již bylo řečeno, osnovou byl čtenářsko-profesní životopis, to znamená, že se postupovalo chronologicky. V poslední části se však biografická linearita zastavila a došlo na osudové životní knihy, čtenářské rituály a také na vztah k jiným médiím. Úplný konec každé z biografí směřuje do budoucnosti. Narátoři se tu vyjadřují, co se s knihami a čtením podle nich stane v čase příštím. O technice a způsobu přepisu se více praví v ediční poznámce.

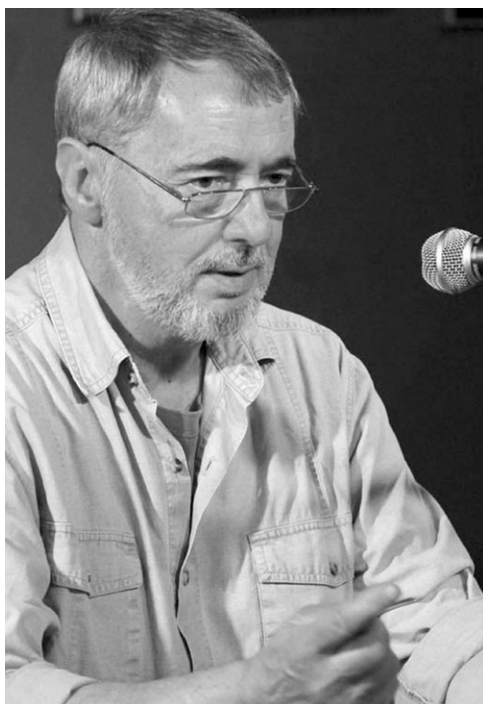
Jak tuhle knihu číst? Anebo možná lépe: co všechno z ní lze vyčíst? Aniž bychom chtěli vnucovat nějaký klíč či optiku, máme za to, že můžeme mluvit o několika výpovědních rastroch. Jsou to především všechno velmi osobité životní osudy anebo — řečeno moderně — „příběhy“, a to v mnoha případech nejenom čtenářsko-profesní. Dále jde o sondu do českých kulturních dějin od první republiky až do roku 2013; v několika případech i do dějin tzv. velkých, politických. Jiným rastroem by mohla být výpověď o tom, jak fungují jednotlivé instance čtenářské socializace — rodina, škola, knihovny, přátelé.

Jednotlivé „příběhy“ lze číst i jako soubor doporučené četby „ve stavu tekutém“, tj. mimo autoritativní seznamy tzv. povinné četby na jedné straně a mimo marketingovou naléhavost reklamních kampaní na straně druhé. Čili doporučení neautoritativně autoritativní... Je to též kniha-svědectví o tom, co dělá se čtením naše (digitální) doba — ohrožuje ho?, posouvá ho?, a pokud, tak kam? Ale především: jde o životopisy nahlížené optikou vztahu k písmenkům, tedy svého druhu třicet tři kondenzovaných čtenářských bildungsrománů.

Poděkovat bych chtěl především „svým“ narátorům. Za to, že se mnou měli trpělivost a že byli ochotni se tohoto nápadu zúčastnit. Za všechna setkání jsem opravdu rád; cítím se jimi poctěn a obohacen, a to zejména tím, že jsem jednotlivým narátorům mohl naslouchat, být jim nablízku a mohl se tak podílet na „zatextování“ jejich hlasů pro oči jiných. Mé poděkování patří rovněž kolegovi Michalu Přibáňovi za cenné rady k ediční úpravě svazku. Zdeňku Volfovi a Miloši Voráčovi děkuji za to, že této knize vymysleli název i podnázev.

Brno, červen 2013

Antonín Bajaja

Nar. 1942; spisovatel, publicista; vystudoval Vysokou školu zemědělskou v Brně, pracoval v zemědělství, po r. 1989 působil jako novinář a vysokoškolský učitel; debutoval v roce 1982 (*Mluví stříbro*), od té doby vydal několik dalších prozaických knih (*Duely*, *Zvlčení*, *Na krásné modré Dřevnici*); je nositelem Státní ceny za literaturu (2010).

Miluju příběhové věci

OTEC — POSLEDNÍ SOUKROMÝ LÉKAŘ VE ZLÍNĚ

Narodil jsem se 30. května 1942, v době heydrichiády, i když samotný atentát jsem zažil v mamčině břiše — asi strach. Děda s babičkou měli ve Zlíně na náměstí hotel. Byl tam i salon s knihovnou a klavírem, na který hrál dokonce Janáček, když jednou projížděl Zlínem. Prarodiče se seznámili v Americe, kam emigrovali za Rakouska-Uherska, a v roce 1920, brzy po vzniku Československa, se vrátili na parníku Aquitania zpět do vlasti; maminka se narodila ještě v New Yorku. Děda byl trochu anarchista a po otci Žid. Jako mladík se živil různě, hlavně byl šprýmař a tulák; cestoval po USA na nákladních vagonech se všelijakými vandraky. Říkal jim *railroad bums* a znal o nich písničku. Ale babička ho zkrotila, vzali se, docela zbohatli a pořídili si v Yonkers dům s obchodem. Několikrát u nich přespal Tomáš Baťa, když sbíral v Americe zkušenosti. Jan i Rozálie byli vlastenecky založení, udržovali styky s krajanskými spolky, a děda se dokonce stal za první světové války členem americké větve protirakouské Maffie.¹ Za padesát dolarů, jimiž přispěl na *osvobození českého národa*, dostal diplom. Když přijeli do Zlína, koupili si zmíněný hotel, kde měl předtím Baťa prodejnu obuvi; byl to rodný dům profesora Univerzity Karlovy, historika Karla Stloukala. Kromě koupě

¹ Maffie — hlavní orgán českého odboje během první světové války; podílel se hlavně na předávání informací ven a na udržování kontaktu se členy v zahraničí.

hotelu postavil děda rodinnou vilku a dva větší baráky, jeden z nich pro maminku. Ta absolvovala vyšší dívčí školu YWCA,² vdala se a zůstala v domácnosti. Otec byl lékař; v přízemí našeho domu měl ordinační místnosti včetně rentgenu. Zůstal ve Zlíně posledním doktorem se soukromou praxí, což se soudruhům nelíbilo. Zdědil po dědovi auto, které na zakázku vyrobila firma Wichterle & Kovářík. Občas mě v té „wikovce“ vozil, když jel k pacientům, někdy umírajícím. Byl jsem z toho dost vykulený.

Otec pocházel ze selského rodu, z Kněžpole u Uherského Hradiště, kde měli Bajajovi pole, koně, dobytek, prasata... a dokonce i páva. Jeho peří stříádala teta Mařka pro šohaje k Jízdám králů. Kněžpolský dědeček dělal starostu a my jsme k nim jezdili o prázdninách. Začátkem padesátých let otec najednou zmizel. Maminka nám (měl jsem dvě sestry) řekla, že je na vojenském cvičení, ale stejně jsme se dozvěděli, že je ve vězení. Když se odtamtud vrátil, jeho „živnost“ byla zkonfiskovaná. Místo ní jsme měli v přízemí krajskou hygienickou stanicí, později kanceláře elektroopravny. My jsme mohli bydlet v poschodí.

Rodiče i prarodiče nám doma četli, samozřejmě nejvíc pohádky. Měl jsem takovou oblíbenou trojici: *Karkulku*, *Smolíčka* a *Perníkovou chaloupku*. Dnes už jsem schopen to ocenit a jaksi pojmenovat, zejména po četbě Bettelheima a Franzové:³ jde o základní archetypy, v nichž se ukazuje soubor dobra a zla. Naši měli velkou knihovnu; obrovský lodní kufr plný knížek si z Ameriky přivezli taky babička s dědou. Ti se v roce 1946 vzdali amerického občanství, aby mohli volit. Komunisti jim pak znárodnili hotel a vystěhovali je ze Zlína i z okresu. Jejich americká

2 YWCA – Young Women's Christian Association (Křesťanské sdružení mladých žen), vzniklo v roce 1885 v Londýně.

3 Bruno Bettelheim (1903—1990), americký psychoanalytik rakouského původu; Marie-Louise von Franzová (1915—1998), švýcarská psycholožka, blízká spolupracovnice C. G. Junga; oba se věnovali výkladu pohádek: Bettelheim – *The Uses of Enchantment: Meaning and Importance of Fairy Tales* (1975, česky pod názvem *Za tajemstvím pohádek*, 2000), von Franzová – *Psychologische Märcheninterpretation. Eine Einführung* (1986, česky pod názvem *Psychologický výklad pohádek*, 2011).

knihovna zmizela, z hotelu zůstalo pár thonetek, nástěnné hodiny a dva obrazy, kopie podle Alše a Brožíka. Na prvním věštila kněžna Libuše slávu Praze, na druhém Jan Hus v Kostnici říkal, že nade vším vítězí pravda.

RYCHLÉ ŠÍPY MĚ MOC NEZAJÍMALY

Do školy jsem začal chodit na podzim 1948, ale ještě jsme zpívali „Tatíčku, starý náš“. Číst jsem neuměl, protože mě do toho nikdo nenutil. Čtení mě nebavilo. Možná i proto, že se učilo tím způsobem, že paní učitelka měla v ruce stopky, a kdo text rychleji přečetl, ten vyhrál. Bylo to něco strašného, protože děcka odříkávala věty a nevěděla, co čtou. To, co ti nejlepší přečetli za minutu, jsem já louskal dlouho předlouho, jak by pravil pohádkář. Fascinovalo mě, že spojení písmen *a*, *n* a *o* dá *ano*; vždycky jsem nad tím žasl, nad tou silou, co spojuje písmena a dává jim smysl. Což mi v určité míře zůstalo dodnes. Ale naštěstí nás později, na jedenáctiletce, učil češtinu pan profesor Babík, byl to příbuzný mé maminky. Měli společného bratrance, literárního kritika a historika Bohuše Balajku, který mi kdysi vytkl, že říkám *Moravák*. Od té doby su *Moravan*. Ten Babík nám vždycky přečetl úryvek a snažil se na něm zdůraznit něco lákavého. Připomínal rybáře lovícího na třpytky. Že bychom měli mít nějaké čtenářské deníky, na to si nevzpomínám, jen jsme psali slohové práce a já jsem si vybíral úvahy, nikdy ne popisy. K mé oblíbené pozdně dětské četbě patřily Kiplingovy *Knihy džunglí* a *Kim*. Dál se mi vybavuje Arnould Galopin — *Lovec šelem* a *Skautova dobrodružství na cestě kolem světa* (francouzská dobrodružná koloniální literatura pro mládež) a zejména Arthur Ransome — *Holubí pošta*, *Boj o ostrov*, *Zamrzlá loď kapitána Flinta*, *Trosečníci z Vlaštovky*; knížky o partě dětí, které zažívají v obyčejných situacích spoustu dobrodružství. Připomenout musím ještě verneovky, cestopisy Hanzelky a Zikmunda a taky to, že na rozdíl od mnoha spolužáků mě moc nezajímaly *Rychlé šípy* a jiné komiksy. Asi proto, že jsem chodil do Sokola, kde bylo loutkové divadlo. To jsme

měli i doma, a když jsme s kamarády něco hráli, tak jsme si hodně vymýšleli. Komiksům nefandím doteď. Vzpomínám si taky, že v té době jsem v otcově knihovně našel tlustou brožuru Freudových chorobopisů, ale samozřejmě jsem tomu nerozuměl. Hodně jsem si též listoval v encyklopediích; zajímal mě hlavně zeměpis a přírodopis.

V té době do nás pumpovali i tu „pokrokovou“ literaturu. A socialistickým realismem jsme otravovali i doma. Asi v tom byl nějaký protest proti rodičům, kteří se nám báli po zlých zkušenostech říkat pravdu. Dokonce jsem chtěl jednou udat tetu Olgu. Bylo to v době, kdy zemřel Stalin, stáli jsme u katafalku, tráslí jsme se chladem, učitelky brečely, já jsem si myslel, že nastává konec světa... a teta (špionka?) si doma poslouchala Svobodnou Evropu! Málem jsem si zahrál na Pavku Morozova,⁴ kterého nám dávali ve škole za vzor. Jinak v té době, ale hlavně později, jsem četl i to, co jsme měli v domácí knihovně, kde byl Vrchlický, Březina, Wolker (ten se mi strašně líbil) a celá produkce Aventina, takže i Čapci. Vzpomínám si na *Hordubala*, *Povětroně*, *R.U.R.*, *Loupežníka*; měl jsem tehdy období, kdy jsem hltal divadelní hry. Taky jsem četl Chestertona, Peroutku, Nietzscheho. Musel jsem mít v hlavě — a nejen z četby — šílený guláš. Například jsem toužil mít pionýrský šátek, ale já jsem ho mít nemohl, poněvadž jsem byl buržoust. Takových nás bylo ve třídě pár, co jsme byli odstrčeni z kolektivu. Chodil jsem za soudružkou učitelkou, že bych chtěl být taky v Pionýru, že mám taky rád Sovětský svaz a že tatínek léčil partyzány. Tady odbočka: možná právě toto byl jeden z důvodů, proč ho zavřeli. On totiž znal mezi partyzány konfidenty, kteří se po válce dostali k moci. Sice to bral jako lékařské tajemství nebo co, jenomže oni dobře věděli, co všechno ví o kariéristech na radnici i jinde.

4 Pavel Trofimovič Morozov (1918–1932), hrdina sovětské propagandy, mučedník, vzor nové (komunistické) morálky: udal svého otce za to, že je kulak, otec byl poslán do gulagu, v důsledku toho byl Pavka brutálně zabit vesničany.

Když jsem pak asi ve čtvrté třídě dostal pionýrský šátek, tak jsem přišel hrdě domů, ale máti mi řekla, že tu onuci doma nosit nebudu. Hodně tomu propadla moje o rok starší sestra; ruštinu ji učila Ruska, která za války utekla z německého zajetí k partyzánům. Nenáviděla fašisty a buržousty, učitelé se jí vesměs báli, ale nějak se stalo, že si tu mou „buržoazní“ sestru oblíbila a ta pak hrála komsomolku Ljubov v dramatizaci Fadějevovy *Mladé gardy*. Taky recitovala Majakovského, Ščipačova a další na všelijakých *jolkách*⁵ a akademiích. Pak z toho pochopitelně vyrostla.

NÁDHERNÝ STUDENTSKÝ ŽIVOT V BRNĚ

Jedenáctiletku jsem ukončil v sedmnácti letech a nastoupil jsem do Brna; to bylo v roce 1959. Možná mě můj původ zachránil před medicínou, kam se mi nechtělo, asi to zavinily vzpomínané návštěvy pacientů kdysi v dětství. Chtěl jsem jít na veterinu, která se tehdy studovala na Vysoké škole zemědělské. Tam jsem se ale nedostal. Zajímavé je, že jsem dělal přijímačky zároveň s Ivanem Binarem, který se taky nedostal, a mnohem později jsme se setkali ve Svobodné Evropě. Automaticky mě přearadili na zootechnický směr agronomické fakulty. To *zoo* v názvu znělo lákavě, myslel jsem, že budu bádat v oboru přírodovědném. Když jsem nastoupil, měl jsem z toho skoro šok, protože hned v druhém semestru nás odlifrovali z Brna na Státní statek Židlochovice, kde jsme při výuce celý rok poklízeli krávy, jednotili řepu, sklízeli seno, rozhazovali na poli hnůj... a tak. V té době jsem si už pro sebe zapisoval nějaké postřehy, pokoušel se o povídky, jednoaktovky, a hlavně „skládal“ verše. V Brně jsme potom založili studentské divadlo a já jsem pro ně psal. Stvořil jsem asi dvě kila básní a poslal je do *Hosta do domu* Ludvíku Kunderovi. Čekal jsem, že mi

5 *Jolka* (česky jedlička) — oslava pravoslavných Vánoc, volněji vánoční besídka; v našem prostředí měla v padesátých letech nahradit Vánoce (děda Mráz Ježíška); dbalo se o její co největší světský ráz.

hned odpoví — odpověděl až za měsíc. V dopise stálo, že mi děkuje, že je to zručně napsané, ale že to trpí pasivním přístupem k veršům, hlavně v delších skladbách, ale že bych z oddílu kratších věcí mohl něco vybrat a poslat do časopisu *Repertoár malé scény*... ale ať netruchlím, budu-li odmítnut, a ať se mu po prázdninách ozvu. Byl jsem uražený a neozval jsem se. Až po mnoha letech. Kupodivu si na ten „rozsudek“ vzpomněl, začali jsme si tykat a zažili báječné chvíle, dokonce jsme spolu vystupovali ve Vídni. Ale vrátím se zpátky. V tamté době mě kromě Brechta a Dürrenmatta fascinovalo absurdní divadlo — Beckett, Ionesco, Albee, Jarry a tak dále. Brožury her vycházely v Dillii, mám toho doma spoustu. Hodně jsem chodil do divadla nebo na různé večery — třeba do Domu pánů z Kunštátu nebo do Domu umění a doteď slyším Préverta v překladu Adolfa Kroupy: „Ani tisíce a tisíce let / Nestačí / Vypovědět / Vteřinku věčnosti / Kdy jsi mě políbil / Kdy jsem tě políbila / Jednoho rána ve svítivé zimě / V parku Montsouris v Paříži / V Paříži / Na zemi / Na zemi, která je hvězdou.“ Ty verše si pamatuju i proto, že tu noc jsem nemohl usnout a pro své tehdejší děvče jsem napsal: „Dnes ráno / při východu slunce / v parku u tvého domu / bílá magnolie / lehce zrzůvěla. / Asi tě, milá, uviděla, jak spíš / při otevřeném okně / s rozepnutým knoflíčkem u noční košile.“ Chodíval jsem do Mahenky, Večerního Brna, k Mrštíkům, a dokonce i na opery do starého Janáčkova (dnes Mahenova) divadla. Zamiloval jsem se do *Lišky Bystroušky* a *Tosky*. Četl jsem *Literárky*, *Plamen*, *Světovku* a *Hosta do domu*. *Hosta* a *Světovku* považuju za nejlepší tehdejší časopisy. Taky jsem jezdil do Prahy, kde jsem se stýkal s okruhem lidí kolem Petra Kabeše, který byl za svědka na svatbě mé sestry a švagra. Švagr mu byl zase po letech za svědka, když si bral na Bítově Annu Kareninovou. Jinak můj švagr (Stanislav Havelka) je autorem dětských knih a večerníčků *Jája a Pája*, *Zvířátka pana Krbce* a dalších (i „nevečerníčkových“) věcí, publikoval například v *Sešitech*. No a dál si mimo jiné vzpomínám, jak jsem na Vinohradech viděl Klímův *Zámek*. Studijní léta v Brně, to byl nádherný život. Musím ještě dodat, že se mnou

studoval Honza Kostrhun. Ale nevím, že by v té době něco psal. Možná psal. Působil uzavřeně, moc toho nenamluvil. Jeho oblíbený autor byl tuším Steinbeck... a vůbec americká literatura — Hemingway, Fitzgerald, Jeffers (*Hřebec grošák* atd.). To byly tehdy i mé vzory, pak se k nim přidali někteří autoři z *beat generation* (Kerouac, Ferlinghetti, Ginsberg, Hrabě...); později jsem ale začal víc inklinovat k Jihoameričanům — Borges, Cortázar, García Márquez. Borges, to jsou vybroušené věty. Obsažná sdělení. Příjemně se v nich ztrácím.

PÁD DO REALITY

Po promoci v roce 1963 jsem byl rok na vojně, u dělostřelců v Lešanech. Tam jsme s pár kluky vytvořili „divadelní úderku“, abychom se dostávali ven z kasáren. Dělali jsme dokonce Enzensbergera, což byl v té době můj oblíbenec. Já blbec jsem nutil základáky lidové armády recitovat Enzensbergera. Pak jsme do toho dali Skácela, Mikuláška... a našťestí i Macourka (*Živočichopis*), což bylo poetické a mělo to fabulační linku. S Macourkem jsme měli největší úspěch. Po vojně jsem nastoupil do JZD v Želechovicích. Tady jsem padl do naprosté reality, řečeno slušně. Musel jsem řídit provoz, shánět lidi do práce, často za ně pást, dojit... prostě makat. Bylo to pár roků po kolektivizaci. V kravínech ještě stály krávy ze soukromých chlévů. Lidi říkali: „My sa už nemosíme starat jak za súkroma, včil ať sa stará jézédé, nám je to fuk, jestli sa neurodí a dobytek rve hlady.“ Ve skutečnosti s tím dobytkem cítili. Mnozí nadávali na „papašáše“, na jejich plané kecy, a flákali se. Tamty prožitky se staly základem pro *Mluvíti stříbro*. V Želechovicích jsem pracoval do roku 1973. Když byly na začátku sedmdesátých let prověrky, musel předseda družstva odejít. Byl sice komunista, ale s příchodem Rusů hodil legitimaci do hnoje. Za mnou přišli z OV KSČ,⁶ abych vstoupil do strany a dělal předsedu. Odmítl jsem s tím, že prarodičům zničili život a otce zavřeli

6 OV KSČ — Okresní výbor Komunistické strany Československa.

a zkonfiskovali mu ordinaci. A oni: „To si ještě rozmyslíš.“ Byl jsem přeražen od krav k prasatům. Přišli podruhé, a to už vyhrožovali: „Můžem zařídit, že ani ty prasata nebudeš poklízet.“ V hospodě jsem se s chlapama ožral a přišel za mnou nějaký Zubík: „Tož pod' do lidovej.“ Já jsem nevěděl, že taková strana existuje. A on: „Si katolík?“ „Su, ale děda byl Žid.“ „To nevadí, Starý zákon, Nový zákon —,“ a prohlásil, že stejně nevstoupím. A že mám strach. Tak jsem, ožralý, bouchl do stolu: „Z čeho? Doneste mi přihlášku!“ Vsadil jsem se o litr slivovice, že tam vstoupím. Slivovici jsem vyhrál a měl jsem pokoj. Nemusel jsem dělat žádné VUMLy.⁷ Poslali mě akorát do školicího střediska lidovců v Klíncích u Prahy, kde nám (běžencům?) říkali: „Musíte si ten *marxleninyzmus* naštudovat, abyste znali nepřátelskou ideologii.“ Nakonec mi můj spolužák dohodil místo v zemědělské laboratoři, kde se prováděly rozборы krmiv. Tam jsem až do roku 1991 dělal odborníka na výživu zvířat, pro která jsem za ta léta sestavil tisíce „jidelníčků“ včetně všelijakých komentářů, často zábavných; tenkrát jsem byl plodným autorem, škoda, že dobytek nečte.

MÁ PRVNÍ KNIHA

Pojďme k mé první knížce. Když skončila škola, tak jsem si v psaní pokračoval, ale už to byla hlavně próza. Nakopl mě k ní — jak už jsem slušně řekl — pád do reality. Sepisoval jsem všelijaké příhody. Automatické zápisy s náznaky fabulace a symbolických přesahů. Bez publikačních záměrů. Občas mi do surových textů vtrhlo něco básnického, například jsem složil ódu na kravinec. Někdy v roce 1978 jsem byl na chajdě u švagra v Hloubětíně. V té době dostal Zdeněk Storch (dramaturg např. *Pana Tau*) padáka z televize, protože si vzal dceru Františka Pavlíčka.⁸ Ale uchytil se v Mladé frontě, kde tehdy byli Jarda

⁷ Večerní univerzita marxismu-leninismu, externí studium trvající tři roky a zakončené zkouškou.

⁸ František Pavlíček (1932–2004), dramatik a scenárista, v letech 1965–1970 ředitel Československého rozhlasu, který byl nucen opustit a stal se zakázaným autorem; psal pod jmény jiných.

Veis, Irena Zítková, Jarka Jiskrová nebo Jiří Navrátil. V Hloubětíně se popíjelo a ze Storchy vylezlo, že dostal za úkol vydat nějakou knížku ze zemědělství. A švagr řekl: „Tonda toho má doma plný krabice.“ No a Storch mi řekl: „Když dodáš do tří měsíců nějaký rukopis, tak z toho může něco být.“ Rukopis jsem dodal a bylo z toho *Mluvíti stříbro*. Pokud jde o zásahy, komusi vadila jen pasáž, kde někdo za protektorátu poslouchá Masarykův projev z Londýna. Samotný projev cenzuře nevaldíl, ale musel se vyhodit Jan Masaryk. Trochu si zazlívám, že jsem tam použil dialekt v neučesané, fonetické podobě. Dnes bych zvolil jen náznak dialektu, který ale zachová ducha příslušné oblasti. Když knížka vyšla, tak z toho byl průšvih, měla být okamžitě stažena — to už ale byla v mnoha obchodech. Zdeněk mi řekl, že se asi sto výtisků dostalo na ÚV KSČ⁹, kde vznikly dvě komise. Podle jedné šlo o pornografii a tak dále, druhá byla „rozumnější“. Pak na to začaly vycházet recenze, byly vesměs dobré. Na milost to dokonce vzala Hana Hrzalová, ale s tím, že se například snažím jazykem odlišovat lidské typy, což odporuje principům socialistického realismu. Knížka tedy kolovala, hodně jí pomohla šuška, takže se brzy rozprodala. Prý ji chtěli stáhnout i proto, že *Bajaju* považovali za pseudonym Františka Pavlíčka. Někdo ji pak propašoval ke Škvoreckým s tím, že kdyby to tady zakázali, aby to vyšlo v Torontu. Někou ukázkou dokonce odvysílal Hlas Ameriky, ale nakonec to tam vydat nemuseli. Jeden exemplář se jaksi ocitl i v mnichovském archivu Svobodné Evropy.

Po této knížce jsem z nakladatelství dostal nabídku, abych ještě něco napsal. Napsal jsem *Duely* (1988). Je to románový diptych, za který jsem 31. května 1989 (sedmačtyřicet let po popravě Vančury a sto sedmdesát dnů před Listopadem) obdržel v galerii Mánes Výroční cenu nakladatelství Mladá fronta. Dodnes vidím, jak před tím aktem stojím u Vltavy, kde pluly potápějící se dětské sáňky. Ležela na nich leklá ryba. Takové výjevy jsou nevysvětlitelné. Udílení cen bylo taky pamětihodné.

9 ÚV KSČ — Ústřední výbor Komunistické strany Československa.

Mimo mne byl oceněn Adolf Branald za román *My od filmu* a Jan Pilař za nějaký překlad z polštiny. Branald nechtěl usednout vedle Pilaře, tak jsem seděl mezi nimi a cítil, jak z nich srší přes mé tělo výboje nebo co. *Duely* považuji za svou nejlepší knížku. Byly na ně příznivé recenze, tu asi nejzásadnější napsal Pavel Janoušek, který před nimi úplně smekl. Knížka ale vyšla v době, kdy na její reflexi nebyl čas, protože zanedlouho nastal obrovský příliv literatury, která tu nesměla dvacet let vycházet. Přesto se náklad *Duelů* vyprodal a v roce 2005 je vydala Mladá fronta podruhé. Nemusel jsem měnit ani čárku.

K zakázaným knihám včetně samizdatu jsem se za normalizace dostával běžně. Byly uloženy v bezpečí před případnou štářou u švagrových rodičů v Doubravici. Švagr si výtisky, a nejen ty z Petlice, pořizoval společně s Kabešem. Potom to dali Gruntorádovi do Libri prohibiti. Některé z těch knížek mě docela zasáhly. Třeba složka se strojopisem *Obsluhoval jsem anglického krále*. Nebo *Souostroví Gulag*, Seifertův *Morový sloup*, *Chasidská vyprávění* Martina Bubera, Klimentovy *Modré pohádky*, povídky Edy Kriseové, různé studie a eseje Ivana Dubského, Kohoutova *Katyně* a další.

ROZHLASÁKEM A NOVINÁŘEM

Po revoluci jsem viděl, že zemědělství jde do čudu. Rozpadla se i laboratoř, kde jsem tehdy pracoval. Ivan Kříž, který dělal porevolučního šéfa brněnského rozhlasu, mi v roce 1991 zavolal (to už jsem cosi dělal pro Svobodnou Evropu), jestli nechci vzít šéfování pobočky ve Zlíně. A já povídám: „Dyť vůbec nevím, jak se s tou technikou zachází.“ A on: „Ale to tě tam naučí zvukař.“ A tak jsem to vzal a postupně se „natáčení“ i „stříhání“ naučil. Horší bylo, že jsem nesnášel zpravodajštinu: rychle někam zajet, rychle se orientovat a rychle z toho stříhnout informaci. Jsem spíš na fejetony nebo eseje, a snažil jsem se tak asi rok. Pak mi zavolal J. P. Kříž, jestli nechci dělat u Lederera v deníku *Prostor*. Nabízeli třikrát větší peníze, než jsem měl v rozhlase, a prý si můžu jako reportér pro Moravu psát, co chci, akorát musím